

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

LUISTEREN

Ja, zo wordt U gewoonlijk aangesproken door wie via de radio bij U binnenkomt — en meteen gaat deze spreker of spreekster dan over op zijn of haar onderwerp, waarnaar U dan wordt geacht te luisteren. Ik doe dat weliswaar ook, maar ik zou nu deze keer graag iets willen zeggen over dat luisteraar-zijn, over het luisteren.

Misschien heb ik zoëven wel te veel gezegd, toen ik begon U toe te spreken als luisteraar. Goed, de radio staat aan, maar misschien doet U ondertussen allerlei andere dingen, en hóórt U nauwelijks wat ik zeg! We weten het immers allemaal, dat de radio soms „zo maar” aan staat, of alleen maar om de stilte te verdrijven, omdat men behoefte heeft aan een geluidsachtergrond. Misschien is het echter zo, dat U weliswaar heel goed hóórt wat er gesproken wordt, maar toch eigenlijk niet luistert. Want tussen horen en luisteren is een groot verschil, ongeveer een zelfde verschil als tussen kijken en zien. Om het met een paar woorden aan te geven; voor horen en kijken hebben we niet meer nodig dan zintuigen: oren en ogen, maar voor luisteren en zien hebben we heel wat meer nodig: heel ons hoofd en heel ons hart, onze geest en ons gevoel. De zintuigen zijn hierbij alleen hulpmiddelen. Een radiospreker hóópt op luisteraars en daarom spreekt hij U zo aan; alleen sommigen, die minder veeleisend zijn, noemen U: waarde hoorders.

Luisteren, echt luisteren is geen gemakkelijke bezigheid. U kent allen wel die zogenaamde conversatie in een gezelschap, waar ieder op zijn beurt aan het woord is en eigenlijk niemand luistert. Terwijl er één praat — en als er maar één praat is er al veel gewonnen —, wachten de anderen tot zij gelegenheid krijgen om zelf te spuien en bedenken ze ondertussen waarmee ze eens leuk voor de dag kunnen komen, waarmee ze de anderen kunnen overtroeven.

Nee, als mensen in gezelschap om beurten spreken, is er nog niet een gesprek. Een gesprek heeft onder andere tot voorwaarde, dat er naar al het gesprokene geluisterd wordt. En luisteren is, dat men wat men hoort, tracht te begrijpen en in zich op te nemen. En dan is het niet genoeg, dat men de betekenis van de woorden en de zinnen tracht te vatten, zodat men begrijpt wat er gezegd wordt.

Nee, luisteren betekent ook, dat men tracht dóór het gesprokene heen de persoon van de spreker te benaderen, te ontmoeten. Men luistert niet alleen naar mededelingen of naar een verhaal. — men luistert ook en vooral naar de mens die ons iets meedeelt of die ons iets verhaalt. Bij luisteren proberen we het gehoorde te verstaan vanuit de persoon die spreekt — en zo is ook een gesprek: een ontmoeting van mensen die elkaar iets te zeggen hebben; mensen die niet alleen van gedachten wisselen, maar die elkáár trachten te benaderen *in* die gedachtenwisseling.

Luisteren is een moeilijke kunst, en toch een kunst die nodig is als brood, want alle onderlinge begrip tussen mensen en alle verstandhouding heeft tot voorwaarde dat men naar elkaar weet te luisteren. Dacht U ook niet, dat conferenties, vanaf het laagste tot het hoogste niveau, veel meer tot wezenlijke zaken zouden doorstoten en veel productiever zouden zijn, als de deelnemers meer naar elkaar zouden luisteren? Want hoe gaat het nu vaak, vooral als belangengroepen of politieke leiders met elkaar confereren! Ieder wacht op zijn beurt om zijn standpunt kenbaar te maken, en uit deze standpunten wordt dan op zijn best een compromis gebrouwen. Of men hóórt elkaar nog wel en vangt elkaar op woorden. Of men luistert met een half oor en vangt elkaar op halfbegrepen gedachten. Zelden echter luistert men

ten volle en tracht wat naar voren wordt gebracht te begrijpen vanuit wat er achter ligt; vanuit de positie en de gesteldheid van de persoon of de groep met wie men conferereert. En alleen al omdat dit zo zelden gebeurt, slagen zo zelden de conferenties. Luisteren is ook nog om een andere reden moeilijk, en wel om een reden die niet bij de luisteraar, maar bij de spreker ligt.

Sommige mensen namelijk spreken niet om zich te uiten, maar om zich te verbergen. Of ze uiten zich met halve woorden. En weliswaar heeft een goed verstaander ook niet meer nodig dan een half woord, maar zulke goede verstaanders zijn nu eenmaal schaars, en het verstaan wordt door die halve woorden wel extra en onnodig bemoeilijkt.

Ik wil U liever het luisteren niet bemoeilijken door halve woorden, en daarom zou ik nu willen zeggen waarom ik voor dit humanistisch kwartiertje het luisteren tot onderwerp heb gekozen. Omdat ik vind, dat luisteren zo bij uitstek een toepassing is van humanistische beginselen en van een humanistische levenshouding. Dit zal ik nu graag wat toelichten.

Een der humanistische beginselen houdt in, dat wij onze medemens als mens moeten eerbiedigen. Dit betekent zeer zeker niet, dat wij voor iedereen eerbied moeten hebben, allermint: het betekent alleen, dat wij in iedere medemens de mens moeten eerbiedigen, respecteren; de mens die een vrij-schepend wezen is, die ons vanuit hemzelf iets te zeggen heeft en die dus ook in zijn spreken erkend moet worden en herkend kan worden. Als wij nu tijdens een conversatie zulk een medemens alleen maar zien als een ontvangstation voor wat wij zelf te zeggen hebben en het niet nodig oordelen te luisteren naar wat hij te zeggen mocht hebben, dan is hij voor ons niet veel meer dan een instrument, een registratie-apparaat. Wij maken dan misbruik van hem als mens, wij tonen een tekort aan respect. Zó staat het in dat satirische boek „Lijmen” van Willem Elschot, waar Boorman, directeur van een soort reclamebureau, zijn oprechte adviezen geeft aan zijn nieuwe medewerker: „Je praat er maar op los, zonder te luisteren naar wat zij

zelf te vertellen hebben. Immers, hun confidenties hebben wij niet nodig, maar wel hun bestellingen.” Boorman zegt hier, wat maar al te vaak alleen in 't verborgene wordt gedacht — en om de kans van een flinke bestelling te vergroten, wordt daarbij dan doorgaans de schijn van te luisteren opgehouden. Daar kan men het niet zonder doen, want inderdaad, men kan zijn gemis aan respect voor de ander niet ongestraft tonen, in de negotie niet, in de politiek niet, in het verkeer tussen volken en tussen rassen niet, en in de gewone dagelijkse omgang tussen mens en mens niet. Veel kwaad en narigheid in de wereld komt voort uit dit gebrek aan heel elementair respect, en een van de dingen waaruit dit gebrek kan blijken is het niet-luisteren. Of liever: het niet de moeite waard vinden of het niet nodig vinden om te luisteren. Want soms luisteren we niet, omdat we te vermoeid zijn of omdat bepaalde dingen ons helemaal in beslag nemen, — dat kan ieder wel eens overkomen. Maar als we niet bereid zijn naar iemand te luisteren, eigenlijk omdat wij hem niet tellen als mens, dan is dat een menselijk tekort, dat de humanist zwaar neemt.

De humanist hecht voorts bijzondere waarde aan goede onderlinge verstandhoudingen tussen personen, tussen groepen, tussen volken, tussen rassen. En zoals ik in het begin al zei: het lukt niet elkaar te verstaan, zonder naar elkaar te luisteren. Als de Fransen in Algiers en de blanken in Zuid-Afrika en ook in de zuidelijke staten van Noord-Amerika, om maar enkele voorbeelden van vandaag te noemen, eens begonnen met hun ogen te gebruiken om te zien en hun oren om te luisteren, heel letterlijk ècht te luisteren, dan zou het er anders uit gaan zien. Ze kunnen echter niet, want ze zijn — figuurlijk — blind en doof. Ze zitten vol vooringenomenheden en vooroordelen, die hen grondig verhinderen in alle openheid te zien en te luisteren naar die anderen. Hun zintuigen functioneren best, maar hun geest is verstopt, en ze verstaan niet werkelijk wat die anderen tot hen te zeggen hebben; zij verstaan noch die medemenssen noch hun tijd.

kinderkamp

De buitenwerk-commissie van het Humanistisch Verbond organiseert in de week van 13 t/m 20 augustus, zoals reeds een reeks van jaren een kinderkamp in Elspeet, voor kinderen van 10 t/m 12 jaar.

De prijs bedraagt f 39,50 incl. f 2,— zakgeld. Dit kamp, waar de kinderen volop kunnen genieten en zij op de hoogte worden gebracht van de flora van de Veluwe, geniet reeds een uitstekende reputatie. Aanmeldingen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond - Oudegracht 152 - Utrecht.

Wij luisteren naar wat mensen ons te zeggen hebben, niet alleen in de spraak, maar ook in de muziek. In de muziek is de mens nog meer dan in de woordkunst een vrij-scheppend wezen, en het is goed te luisteren naar muziek wanneer we de mens als schepper van cultuur willen leren kennen. De humanist is geneigd een bijzonder accent te leggen op 's mensen scheppend vermogen, het vermogen om in cultuurgoederen vast te leggen wat hij van waarde acht, het vermogen dus om uit eigen kracht waarden te realiseren. Hij kan het en hij kan het o.a. in muziek. Luisteren naar muziek — maar dan ook weer écht luisteren — leert ons de mens kennen of herkennen als schepper, als iemand die onder de hoede van de schoonheid tot uiting brengt, in klanken mededeelt wat hem innerlijk beweegt. We beluisteren het in Bach en Beethoven, in moderne abstracte muziek, in jazz en in walsen van Strauss; ieder uit zich op de wijze die past bij hem, zijn cultuur en zijn tijd — en in alles valt voor ons de menselijke emotie en de geestelijke visie te beluisteren. Ook dit luisteren naar zijn muziek doet ons de ander verstaan. Wij luisteren om te verstaan. Wij luisteren naar de mens en zijn scheppingen om deze mens te verstaan. Zo luisteren wij ook naar ons zelf — om ons zelf beter te verstaan. Het is een heilzame bezigheid

om dat af en toe te doen! En vooral het luisteren naar wat niet wordt uitgesproken — naar de gedachten die voor anderen verborgen blijven. Als er iets is, dat ons bescheidener en milder kan maken, dan is het wel dit luisteren naar ons zelf.

Maar er is — tenslotte — meer om naar te luisteren dan de mens en zijn cultuur, ook voor de humanist.

Daar is de natuur in haar geluiden, daar is de stilte en daar is het mysterie achter alle geluid en stilte. Wij luisteren ook hier naar, en hebben het gevoel dat we beter verstaan wat de mensen zeggen, als we goed naar de stilte hebben leren luisteren en in dit luisteren het mysterie van zijn en worden naderbij zijn gekomen. Dit is vreemd, want de stilte geeft geen antwoord, en het mysterie blijft mysterie. Maar wat in dit luisteren gebeurt, is dat wij zelf een zuiverder klankbord worden en dat wij beter leren op te vangen wat wij wèl kunnen verstaan, wat de mensen ons zeggen in hun taal, hun muziek en in zoveel anders. Want luisteren naar het mysterie brengt ons weer meer tot het besef van het mysterie van de mens, die wij respect verschuldigd zijn. En wij zullen dan méér bereid zijn naar hem te luisteren — en dit zal alles en allen ten goede komen. —

Prof. dr. T. T. TEN HAVE.

Expansief streven

Wat een vreemde hebbelijkheid van zo'n vergankelijk wezen als de mens, om altijd in de verte te kijken naar een toekomst, die zo zelden komt, en het heden te veronachtzamen, waarvan men zeker is! Zo zijn wij op alles gesteld, zo klampen wij ons aan alles vast: tijd, plaats, mensen, dingen. Alles wat bestaat, alles wat zijn zal, is van belang voor ieder van ons; onze persoonlijkheid zelf is dan nog maar een heel gering deel van onszelf. Iedereen spreidt zich, om zo te zeggen, over de hele aarde uit en wordt gevoelig over dat gehele grote oppervlak. Is het dan te verwonderen, dat onze kwalen zich vermenigvuldigen op alle punten waar men ons kan kwetsen? Hoeveel vorsten kwelden zich niet over het verlies van een land, dat ze nooit hebben gezien! Voor hoeveel kooplieden heeft men het woord Indië maar te noemen om ze in Parijs te doen schreeuwen!

O, mens beperk Uw bestaan tot Uw innerlijk wezen en gij zult niet ongelukkig meer zijn.

Jean Jacques Rousseau

(frans wijsgeer, 1712—1778, voorloper van de Franse Revolutie).

STUKJE

Onlangs kreeg ik een brief onder ogen van een lezer, die dit bescheiden orgaan te 's maandagsochtends bij zijn ontbijt doorneemt. In deze brief wijdde hij enkele waarderende woorden aan de inhoud en tot mijn grote vreugde vermeldde hij ook de achterste bladzijde.

Nu ligt de tijd, waarin ik er genoeg in schepte mijn schrijfwerk gedrukt te zien, al enige tijd achter mij. Alles went, dit plezier ook. Maar het is altijd weer een voldoening te bemerken, dat er mensen zijn, die hun ontbijt met je gedachtenspingsels opvrolijken. En dat nog wel op maandagochtend. Zie, dan heeft men niet tevergeefs geleefd.

Ik huppelde dus opgetogen naar mijn echtgenote en aangezien zij lief en verstandig is gaf zij de brieveschrijver groot gelijk en zei, dat ze nimmer anders verwachtte. In dit verband mag ik u wel mededelen, dat zij op mijn bijdrage een preventieve censuur uitoefent en meestal lang niet mals. „Uw echtgenote moet een vis zijn”, heeft een lezeres mij eens meegedeeld en zij bedoelde daarmee, dat zij (mijn vrouw) onder het sterrenbeeld van de Vissen geboren moet zijn. We hebben het opgezocht en laat het nu nog waar wezen ook! Ze is een vis, wat dit dan ook te betekenen moge hebben. Sinds ik het weet citeer ik herhaaldelijk het aardige gedichtje van Paul van Ostayen „Marc groet 's morgens de dingen”.

Ik was dus zeer gestreeld door het waardevolle oordeel van de brieveschrijver. Maar hij maakte één opmerking, die mij aan het peinzen zette en die mij geestelijk zeer verzwakt heeft. De man schreef namelijk: „Hoe lang zal H.H. dit uithouden?”

Ja, dat denk ik ook wel eens. Dat dacht ik trouwens ook, toen ik een jaar of twintig geleden met soortgelijk gekeuvel begon. Maar het is heel wat anders als je die vraag aan jezelf stelt dan dat een lezer zulke vragen doet. Je verliest plotseling je onbevangenheid. Je draait een vel papier in de machine en dan denk je ineens: „Nou moet ik er toch voor zorgen, dat ik die man zijn ontbijt niet bederf. Waar zou ik hem eens een plezier mee kunnen doen?”

En nu mag Goethe dan gezegd hebben, dat men slechts in het volle mensenleven behoefte te grijpen, dat overal interessant is, waar men het pakt, ik heb er geen flauw vermoeden van of de brieveschrijver dezelfde dingen interessant vindt als ik. Goed, ik zal even in het volle mensenleven grijpen. Wat pak ik? Het Burgerlijk Wetboek, bijvoorbeeld. Dit is een werkje, dat voor een mens

met enige fantasie vol van de dolste verwickelingen staat. Ik sla het op een willekeurige plaats open en lees: „Als onwaardig om erfgenaam te zijn worden beschouwd en als zodanig van de erfenis uitgesloten:

1. Hij, die veroordeeld is, ter zake dat hij den overledene heeft omgebracht of getracht heeft om te brengen; Enzovoort.

Daar zit natuurlijk al dadelijk een hele roman in. Voorzover mij bekend komen bij mij in de buurt geen potentiële erfslaters voor, maar gesteld eens, dat er wel een zou zijn. Ik zou dan kunnen trachten de overledene om te brengen en deswege veroordeeld worden. Maar waarom zou ik een reeds overledene ombrengen? Enfin, u kunt zelf wel nagaan, wat daar niet allemaal van te maken is.

Maar ik vrees, dat iemand op maandagochtend dit niet de juiste lectuur vindt. Ik grijp dus nogmaals en lees thans:

„Door het erkennen van een natuurlijk kind worden burgerlijke betrekkingen geboren tussen dat kind en zijnen vader of zijne moeder”.

Dat laat zich horen. De andere betrekkingen waren er natuurlijk al. Naast de natuurlijke betrekkingen ontstaan nu ook de burgerlijke betrekkingen.

Zou enige lezer dit nou leuk vinden? Moet hij dan niet dadelijk denken aan zijn eigen natuurlijke kinderen, als hij die heeft? U voelt het probleem. Het is uitermate moeilijk het iedere abonnee van dit snel groeiende periodiekje naar de zin te maken. En wat doet men dan? Dan blijft er maar één oplossing over. Dan kan men slechts denken: „Alle abonnees kunnen voor mijn part en bloc of in percelen naar de pomp lopen”. En dan filosofeer ik maar wat of ik klets maar wat, dat komt vaak op hetzelfde neer. Ik grabbel zomaar wat in het Burgerlijk Wetboek of in het Statistische Zakboekje. Of ik denk hardop over mijn liefhebberijen of afkeren, dat geeft allemaal niets, als ik er zelf maar plezier in heb. Soms denk ik wel eens, dat er behalve die heer met dat spirituele ontbijt ook wel lezers moeten zijn, die zich met dat gemekker van de laatste bladzij bekocht voelen. Zij hebben zich immers geabonneerd op een sterkend woord en niet op particuliere verzinsels.

Nou, da's dan jammer, die slaan het dan maar over.

Jaja, maar owee, hoezeer zou ik gekrenkt zijn en wat zou mijn lieve vis kwaad worden, als zo'n lezer of niet-lezer mij dat zou mededelen. Want we zijn wel objectief en vol zelfkennis. maar er zijn grenzen.

H.H.

lezingen voor de radio

- zo. 1 mei VARA 9.45 uur Dr. H. Bonger: „Waar het om gaat”.
- di. 3 mei AVRO 16.00 uur Mr. Dr. H. J. Roethof: „Wat de bevrijding ons te zeggen heeft”.
- zo. 8 mei VARA 9.45 uur Dr. J. P. van Praag: „De beste wereld die mogelijk is”.
- zo. 15 mei VARA 9.45 uur Dr. D. H. Prins: „Een briefwisseling”.
- zo. 22 mei VARA 9.45 uur Prof. Dr. G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.